

Invandrarers integration på arbetsmarknaden

Under 1960-talet var sysselsättningsgraden bland invandrare i Sverige högre än bland infödda svenskar. Även inkomsterna bland invandrare låg väl i nivå med den infödda befolkningens. Sedan dess har mycket förändrats. Tidigare flyttade de flesta invandrare till Sverige av arbetsmarknads-skäl, medan dagens inflöde till stor del utgörs av flykting- och anhöriginvandring. I dag är såväl sysselsättningsgrad som inkomster klart lägre bland utrikes födda än i den övriga befolkningen.

Vilka faktorer är avgörande för invandrarers möjligheter på dagens arbetsmarknad och vad kan göras för att åstadkomma förbättringar? Dessa frågor har debatterats intensivt under de senaste åren. Debatten har bl a handlat om handläggningstider vid asylansökningar, strategier vid utplacering av flyktingar, betydelsen av svenskkunskaper samt förekomst av diskriminering och andra trösklar på arbetsmarknaden. Understundom har debatten varit starkt polariserad och det empiriska underlaget för ståndpunkter och förslag har kunnat ifrågasättas i många fall.

I detta nummer av *Ekonomisk Debatt* belyses frågor kring invandrarernas integration på arbetsmarknaden av tio forskare i sex olika artiklar. Avsikten med temanumret är (i) att presentera en översikt av senare års teoretiska forskning inom området; (ii) att diskutera erfarenheter av svensk och utländsk integrationspolitik; samt (iii) att i ett antal empiriska bidrag behandla mer avgränsade frågeställningar med tydlig policyrelevans.

Anna Sjögren och Yves Zenou inleder temanumret med artikeln ”Integration eller utanförskap? En teoriöversikt”. Författarna redogör för teorier som kan förklara varför invandrare och andra minoriteter kan ha svårare än andra att få tillträde till och etablera sig på arbetsmarknaden. Sjögren och Zenou diskuterar traditionella förklaringar till utanförskapet, men redogör även för relativt ny – och sannolikt mindre välkänd – forskning på området.

Till de mer traditionella förklaringarna hör bl a teorier kring diskriminering och sk insider-outsidermekanismer. Dyliga mekanismer innebär att de som redan är etablerade på arbetsmarknaden skyddar sin position genom att på olika sätt försvåra inträdet för dem som ännu ej fått förankring där. I senare nationalekonomisk teori har det alltmer kommit att uppmärksammas att varje individ påverkas av sin omgivning. Framgången på arbetsmarknaden avgörs därmed inte bara av de kunskaper och erfarenheter man själv har, utan även av vilka kunskaper och erfarenheter som finns bland människorna i den miljö där man bor, studerar och arbetar. Sociala normer,

gruppträck och etnisk identitet kan bidra till att förväntningar om dåliga arbetsmarknadsutsikter, oavsett om de är korrekta eller ej, blir självuppfyllande och självförstärkande.

En gemensam nämnare i teorierna om den sociala dynamiken är att de tyvärr säger ganska lite om hur man tar sig från en ofördelaktig jämvikt till en god. Men Sjögren och Zenou menar att satsningar på hög kvalitet i skolor i utsatta områden och på informationsspridning om utbildnings- och jobbomöjligheter till där boende ungdomar sannolikt kan vara en god hjälp på vägen.

I artikeln ”Fungerar integrationspolitiken?” jämför Jan Ekberg integrationspolitiken i Sverige med erfarenheterna från EU15-länderna samt Kanada och USA. Enligt en uppmärksam internationell studie står sig den svenska integrationspolitiken mycket väl i jämförelse med andra länder. Studien visar att Sverige kommer på andra plats efter Belgien när det gäller aspekter som åtgärder mot diskriminering och rätt till återförening av familjer.

Ekberg konstaterar emellertid att när det gäller ett annat av integrationspolitikens mål – integrationen på arbetsmarknaden – ligger Sverige snarast i botten bland de undersökta länderna. Endast 63 procent av utrikes födda manliga medborgare i Sverige förvärvsarbetar och 58 procent av kvinnorna. Detta kan exempelvis jämföras med att ca 80 procent av utrikes födda män och 65 procent av kvinnorna har arbete i Portugal, ett land som enligt Ekberg nästan helt saknar integrationspolitik. Han noterar att flera av de länder som har mycket små ambitioner inom integrationspolitiken paradoxalt nog har en hög integrationsgrad på arbetsmarknaden. En bristande svenskundervisning pekas ut som en tänkbar orsak till Sveriges botenplacering beträffande integrationen på arbetsmarknaden.

I artikeln ”Utbildning, yrke och inkomst bland iranska män i Sverige” av Pieter Bevelander och Christer Lundh studeras integrationen på arbetsmarknaden för en särskild grupp invandrare. Iranier är en av de större invandragrupperna i Sverige och kännetecknas framför allt av att männen tenderar att ha en utbildningsnivå som är jämförbar med den för infödda svenska män. Bevelander och Lundh visar att iranska män är överrepresenterade inom offentlig sektor och bland egenföretagare, medan de i mindre utsträckning är anställda inom privat sektor. Många av de iranska männen har ”rätt” jobb med tanke på deras utbildningsnivå, men det finns också en stor grupp som står utanför arbetsmarknaden eller som har högre kvalifikationer än vad som motsvaras av deras jobb.

Den svenska debatten om integrationen på arbetsmarknaden karaktäriseras ofta av ett förenklat antingen-eller-perspektiv. Ett exempel på detta är när det, å ena sidan, hävdas att orsakerna till problemen enbart ligger i att många utlandsfödda saknar de färdigheter som efterfrågas på arbetsmarknaden, exempelvis svårigheter att förklaras av att arbetsgivare har diskriminerande attityder och är obenägna att se kompetensen hos alla sökande. I två

empiriskt inriktade artiklar undersöks vilket underlag som finns för dessa vitt skilda uppfattningar.

I den första av dessa två artiklar, ”Får utlandsfödda betalt för sin utbildning och sina kunskaper i svenska?”, visar Dan-Olof Rooth och Olof Åslund att individens humankapital har stor betydelse för framgången på arbetsmarknaden, oavsett var man är född. Goda kunskaper i svenska och högre utbildning ökar verkligen chanserna till arbete och leder också till högre inkomster. Med utgångspunkt från dessa resultat argumenterar Rooth och Åslund för att generella utbildningsinsatser och svenskundervisning bör betraktas som viktiga inslag i arsenalen av integrationsbefrämjande åtgärder.

I den andra artikeln, ”Etnisk diskriminering på svensk arbetsmarknad – resultat från ett fältexperiment”, använder Magnus Carlsson och Dan-Olof Rooth en experimentell metod för att utröna i vilken grad arbetsgivare diskriminerar. Metoden går ut på att skicka fiktiva jobbsökningar till arbetsgivare med utannonserade lediga arbeten. Varje arbetsgivare i urvalet tillsändes två ansökningar med likvärdiga meriter, den ena med ett arabiskt klingande namn och den andra med ett svenskklingande namn.

Carlssons och Rooths resultat tyder på att det finns empiriskt stöd också för ”diskrimineringslinjen” i integrationsdebatten; ansökande med typiskt arabiska namn har nämligen 50 procent lägre sannolikhet att bli kallade till intervju än ansökande med typiskt svenska namn. Vidare framgår att arbetsplatser där en man är ansvarig för rekryteringen, mindre arbetsplatser och arbetsplatser med låg personalomsättning i högre grad behandlar de fiktiva ansökningarna olika och till nackdel för ansökande med arabisk klingande namn. I syfte att motverka diskrimineringen förordar Carlsson och Rooth att statsmakten på liknande sätt genomför stickprover med fiktiva jobbsökningar, men författarna diskuterar också etisk och annan problematik som en sådan strategi kan vara förbunden med.

Utrikes födda flyttar ofta i riktning mot områden med en stor andel invandrare med samma etniska ursprung som de själva har. Detta har väckt en oro hos kommunala beslutsfattare, i framför allt storstadsregioner, att kostnaderna för försörjningsstöd till arbetslösa flyktingar kan bli orimligt höga i en del områden. I den avslutande artikeln ”Geografisk rörlighet och sysselsättning bland flyktingar” undersöker Mats Hammarstedt och Maria Mikkonen bl a i vilken grad denna rörlighet leder till att flyktingars sysselsättningsläge förbättras. Om rörligheten leder till ökad sysselsättning så medför detta också lägre kommunala kostnader för försörjningsstöd.

I artikeln studeras flyttningsmönster och sysselsättningsutfall hos flyktingar som anlände från Bosnien till Sverige under åren 1993–94. Dessa flyktingar placerades på orter med lediga bostäder, vilket inte nödvändigtvis innebär att det fanns många lediga jobb där. Enligt resultaten försämrar tidiga flyttare i många fall sina sysselsättningsmöjligheter, medan senare flyttare – som kan ha ett bättre informationsunderlag inför flytten – tenderar att klara sig bättre (detta gäller dock endast manliga flyttare). Studien

beaktar endast de kortsiktiga konsekvenserna och det är möjligt att sysselsättningsmöjligheterna för de flesta faktiskt förbättras på längre sikt.

Hammarstedt och Mikkonen menar att deras resultat talar för att den geografiska rörligheten inte bör stimuleras förrän flyktingarna skaffat sig kunskaper i svenska och kännedom om den svenska arbetsmarknaden. På grund av de könsskillnader som påvisas i sysselsättningseffekterna förefaller det däremot mer svårbedömt i vilken utsträckning geografisk rörlighet påverkar familjers behov av försörjningsstöd.

Genom sina olika infallsvinklar pekar artiklarna i detta temanummer på komplexiteten i integrationsproblematiken. Vår förhoppning är att de kunskaper och insikter som artiklarna förmedlar ska bidra till en saklig debatt av frågor som många uppfattar som kontroversiella. En integrerad arbetsmarknad där kompetenser från olika kulturer tas till vara på ett effektivt sätt är inte bara av största betydelse för invandrarnas sociala situation i Sverige, det är också en nödvändighet för att på lång sikt bibehålla en stark svensk ekonomisk utveckling trots en åldrande, och till antalet krympande, infödd befolkning.

Ola Olsson

Per Skedinger